

THEODORI GAZAE
ATQUE ALIORUM
EPISTOLAE.

Gazes' Briefe liegen in den Handschriften schon teilweise gesammelt vor. Andere sind einzeln überliefert. Ich biete hier die bisher ungedruckten Stücke, zu denen ich die gedruckten (Ep. 1. 2. 5. 13. 14) nach erneuter Vergleichung mit den Handschriften übernommen habe, in chronologischer Reihenfolge. Weggeblieben ist ein von J. Fr. Boissonade, *Anecdota Graeca* Vol. V. Parisiis 1833, p. 408—419 (bei Migne PG 161, 1008—1014) herausgegebener Brief, zu dem sich leider keine weitere Textunterlage finden ließ, was um so bedauerlicher ist, als die Handschrift Boissonades einige Lücken aufweist.

Die weiter hier veröffentlichten Briefe von anderen stehen in engstem Zusammenhang mit Bessarions Gelehrtentätigkeit und verdienen daher ihre Beachtung.

1. Θεόδωρος

Δημητρίῳ καὶ Γεωργίῳ τοῖς ἀδελφοῖς.

B 40 Διανοουμένῳ μοι ἐπιστεῖλαι ὑμῖν, ὅπως τὰ περὶ τὴν βασιλικὴν πρεσβείαν
P 36 διαπέπρακται, οὐδὲν οὕτως ἔδοξεν ἰκανόν, ὡς τὸ τὴν τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως
ἀπόκρισιν μεταφράσαντι πέμψαι. ἦδε γὰρ τὰ τε ἄλλα πάντα εὖ μάλα δηλοῖ 5
καὶ τὴν τοῦ ἀποκρινομένου αὐτοῦ γνώμην, ἣν ἔχει περὶ τῶν ὄλων, φανερωτάτην
καθίστησι. ταῦτα μὲν οὖν εἴσεσθε, τὴν ἐρμηνευθεῖσαν τήνδε πρὸς τὸν βασιλέα
ἐπιστολὴν ἀναγνόντες. ἐγὼ δὲ θαυμάζω, τί δὴ μαθόντες οἱ ἡμέτεροι σώζειν

1 *Suprascriptio*: B Θεόδωρος ὁ Γάζης Δημητρίῳ καὶ Γεωργίῳ, τοῖς ἀδελφοῖς.
P Ἐπιστολὴ Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Θεόδωρος Ἀνδρονίκῳ καὶ Δημητρίῳ τοῖς ἀδελφοῖς εὖ πράττειν] εὖ πράττειν B om.

Ep. 1. Mit diesem Brief vom November 1451 übermittelt Gazes dem Demetrios und Georgios (nach der Überlieferung in P, Andronikos und Demetrios) in Konstantinopel die Antwort, die der Papst einer Botschaft des Kaisers von Byzanz erteilt hat. Unter den ἀδελφοί sind nach P ohne Zweifel Gazes' eigene Brüder zu verstehen. Die theologischen Auseinandersetzungen zwischen Griechen und Lateinern hält er für nutzlos. Die Hauptsache ist ihm die tatkräftige Unterstützung des Abendlandes gegen die türkischen Eroberer. Den Papst (Nikolaus V) schätzt er als einen ehrlichen Freund der Griechen. Aber alles sei an deren Zustimmung in den kirchlichen Fragen gelegen. Betr. des von Gazes übersetzten Schreibens Nikolaus' V vgl. Band I 270 n. 1.

Der Brief ist handschriftlich überliefert: Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 36—36v (= P); Cod. gr. D 118 inf. (= D); Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 40—40v (= B). — P (vgl. oben S. 206) bietet eine Zusammenstellung von einigen Briefen Gazes' (hier Ep. 1. 3—13) in sorgfältiger Reinschrift, die verschiedene Nachlässigkeiten aufweist. D (vgl. oben S. 152, 160, 206, 236) enthält die gleiche Sammlung, vermehrt um Ep. 14 in weniger sorgfältiger Schrift. B (vgl. oben S. 206, 236) bietet die gleiche Sammlung wie P. Der vorliegende Brief (Ep. 1) ist hier offenbar erst eine spätere Beigabe. Im Gegensatz zu der sonst einheitlich gefertigten Handschrift ist fol. 40—40v von anderer Hand geschrieben und auf einem mehrfach gefaltet gewesenen Blatt nachträglich beigegeben. — Venedig, Bibl. Marc. Fondo dei Nani, n. 93.

Druckausgabe: E. Legrand, *Cent-dix lettres grecques de Fr. Filelfe*, Paris 1892, p. 329—330. — Ebenda p. 331—340 weitere Briefe von Gazes.

μὲν τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπρονοήτως ἔχουσι, θεολογοῦντες δὲ καὶ διαφερόμενοι Ἴταλοῖς πάντα τὸν χρόνον διατελοῦσι, καὶ ταῦτα ὑπὲρ δόγματος, οὐ χάριν ἄμφω συνελθόντα τὰ μέρη καὶ διαλεξάμενα ἱκανῶς. διετάξατο, ὅτι δεῖ λέγειν τε καὶ δοξάζειν. ἢ τὰ περὶ τὰς πόλεις ἀκινδύνως ἔχειν οἰόμενοι, ἀπολαύειν 5 τῆς παρούσης ἡσυχίας εἰς νεωτερισμὸν δόξης τοιαύτης καὶ θεωρίαν περιττοτέραν ἐθέλουσιν.

Ἄλλὰ βουλοίμην μὲν εἶναι ταῦτα, ἵν' εἰ καὶ πρὸς οὐδὲν ὄφελος θεολογοῦντες ἐτύγχανον, ἀκινδύνως γοῦν τὸ πνεῦμα ἐκ μόνου προέχεον τοῦ πατρὸς· δέδοικα δέ, μὴ ἐπὶ ἀλώσει πόλεων τῶν ὑπολοίπων αὐτῶν καὶ ἀνδραποδισμῶν 10 γυναικῶν τε καὶ παίδων θεολογῶσι καὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ὑπεναντία γράφωσιν. ὅποτε γὰρ τοι βοηθείαν, ἣν μόνην παρὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν Εὐρωπαϊκῶν γενῶν λαβεῖν ἔχουσιν, ἐκόντες διαφθείρουσί τε καὶ ἀποκρούονται, τί ἄλλο ἢ παντελῆ χρῆ ἀφανισμὸν προσδοκᾶν; ἦτοι παρὰ τῶν ὁμόρων αὐτῶν βαρβάρων ἐχθρῶν αἰεὶ ὄντων, ἢ παρὰ τῶν γενῶν τούτων, 15 ἃ κοινὴν σφῶν ἀτιμίαν ἡγούμενα τὸ τοὺς Ἕλληνας μὴ ἐμμένειν, οἷς ξυνέθεντό τε καὶ ὠμολόγησαν, δῆλον ὅτι ἐπὶ τοὺς ἀτιμάζοντας αὐτοὺς κινηθήσεται. P 36^v ὁ δὲ καὶ ἡ τοῦ ἀρχιερέως ἐπιστολὴ γενήσεσθαι λέγει σαφῶς, εἰ μὴ μεταβαλόντες Ἕλληνας τὰ ἀμείνω προέλοιτο.

Ἑμεῖς οὖν διὰ ταῦτα ἤδη τυγχάνετε ὀρθῶς περὶ τῶν τοιούτων λογιζόμενοι καὶ σκοποῦντες. ταῦτα αἰεὶ λογίζεσθε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν συμβουλεύετε παύσασθαι μὲν ἐριδος καὶ ἀχρησίμου θεολογίας, ὁμονοοῦντες δὲ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ πράττειν, ὅπως συμμαχία τῆσδε βαρβάρους ἐξελάσαντες τὰς ἑαυτῶν ἀνακτήσονται πόλεις. νῦν γάρ, εἴπερ ποτέ, καιρὸς τοῦ τοιούτου. ἀρχει καὶ γὰρ τῆς ἐκκλησίας ἀνὴρ, μέγα τι διανοούμενός τε καὶ πράττων, B 40^v 25 ὁξὺς δὲ τὰ δέοντα συνιδεῖν καὶ δεινὸς ἐξηγήσασθαι, ζηλωτὴς εὖ μάλα τῆς τῶν πάλαι Ῥωμαίων ἀρετῆς τε καὶ πράξεως, φιλέλλην οὕτως, ὡς ἐὰν μόνον τὰ περὶ θρησκείαν ὁμονενοηκότας θεάσῃται, πάντα ποιήσει εὐθύς, ἐφ' ᾧ τὰς ἑλληνίδας πόλεις ἐλευθερῶσαι καὶ εὐτυχίαν τε καὶ ἀκμὴν παρασχέσθαι παντὶ τῷ ἑλληνικῷ. ὥστε ἐὰν μὴ τάχιστα βουλευσάμενοι ἄμεινον οἱ ἡμέτεροι τῷ 30 βελτίστῳ τούτῳ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ σφᾶς αὐτοὺς εὐπειθεῖς καὶ συμφωνοῦντας παράσχωσι, δικαιοτάτ' ἂν παρ' οὐδενὸς ἐλέου τυγχάνοιεν οὐδενός, ἐπειδὴν ὦσι τὰ δεινότατα πεπονθότες. ἔρρωσθε.

Ἐν Ῥώμῃ, Νοεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐνα' ἔτους.

9 ὑπολοίπων B ὑπολοίπω P | αὐτῶν] αὐτῶν B P | ἀνδραποδισμῶ P ἀνδραποδισμοῦ B | 10 θεολογῶσι *scripsit* θεολογοῦσι B P | 11 γράφωσιν P γράφουσιν B | 16 ὠμολόγησαν] ὁμολόγησαν B P | 17 μεταβαλόντες B μεταλόντες P | 19 ἤδη B ἡ δὲ P | 20 σκοποῦντες B σκοπῶντες P | 20 ταῦτα B ταύτη P | 21 ἀχρησίμου *scripsit* ἀχρησίμους B P | 21 ὁμονοοῦντες P ὁμονοοῦντας B | 27 ποιήσει P ποιήση B | 29 ἐὰν P ἦν B | 32 Νοεμβρίῳ B Νοεβρίῳ P | 33 ἔτους B | P *om.*

D 1

2. Θεόδωρος Φραγκίσκω Φιλέλφω.

Θεόδωρος Ἀντωνίου Φραγκίσκω Φιλέλφω εὖ πράττειν. Ἀνέγνων τὸν Κύρου λόγον, ὡς ἔχει ὑπὸ σου μεθερμηνευθεῖς, καὶ μοι δοκεῖ οὐδὲν ἤττον εὖ ἔχων φωνῇ Λατίνων οὕτω λεγόμενος, ἢ τῇ Ἑλλήνων ὡς φράσας ἰστόρηκε 5 Ξενοφῶν. ὡς εἶθε καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἐλληνικῶν συγγραμμάτων ἔτυχεν ἐρμηνέως τοιούτου· πολὺ γὰρ ἂν διαφέροντα ταῖς τε ἀναγινώσκουσιν ἔφερον ὄνησιν καὶ τοὺς γεγραφότας εἰργάζετο ἐνδοξοτέρους. νῦν δὲ πολλοὶ μὲν οἱ ἐρμηνεύοντες· καὶ ἀφορμὴ ἐκάστῳ πρὸς ἐρμηνείαν καὶ τὸ ὅπως οὖν μετεσχηκέναι γραμμάτων ἐλληνικῶν. τί δ' ὄφελος ἐρμηνευμάτων ἂν εἴη τοιούτων, οὐδ' εἰπεῖν 10 ἄξιόν γε.

Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν τῆς παιδείας γενομένην σοι ἐρμηνείαν ἐκ μέρους τοῦδε τοῦ λόγου ὡς περ ἐκ κρασπέδου τὸ ὕφασμα κρίνων τε καὶ σκοπῶν γενναῖον εὖ μάλα ἔργον καὶ τόδε σοι κατορθῶσθαι ἐν λόγοις φημί· καὶ σφόδρα ἀγάμενός σου τῆς περὶ λόγους δυνάμεως διαλέγομαι καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους περὶ 15 παιδείας τῆς νῦν ἠκούσης Λατίνοις εἰς φῶς διὰ σοῦ. εἰ δέ τις τῶν νῦν ὄντων ἀρχόντων ἀρετῆς ἀμοιβὴν καὶ πόνου τοιούτου ἀποδιδούς ἂν τὰ δίκαια κατ' ἄξιαν πράττοι, εἰπεῖν μὲν οὕτως διίσχυριζόμενος οὐκ ἂν ἔχοιμι. τοιοῦτο γὰρ τοι οὕτω ἔτυχον ἐν γε τῷ νῦν χρόνῳ ἑωρακώς. ἴσως δ' ἂν καὶ τις εἴη, καὶ ἀπογινώσκειν οὐ χρή, πρὶν ἢ ἔργῳ πεῖραν ἀπάντων λαβεῖν. πῶς δὲ ληπτέον, τῆς 20 σῆς ἂν εἴη καὶ τόδε συνέσεως ἔργον, ἐπεὶ καὶ οἱ περὶ Βησσαρίωνα τὸν δεσπότην ἀποροῦντες τυγχάνουσι, πρὸς δ' ἤρου. εἰ ἄρα αὐτόν σε δεῖ κομίσει τὴν ἐρμη-

Ep. 2. Theodoros Gazes beglückwünscht Filelfo zu seiner Übersetzung von Xenophons Kyropädie. Das Werk verdiene gewiß Belohnung von höherer Seite. Aber er habe das in neuerer Zeit — gemeint ist der Pontifikat Pauls II (1464—71) — nicht erlebt. Im Kreise Bessarions habe man die Auskunft erteilt: die Überreichung des Werkes sei ganz Filelfos Sache. Entweder solle er es persönlich darbieten, oder durch eine Mittelsperson, etwa den Kardinal von Mantua (Francesco Gonzaga), überreichen lassen. Wenn er das nötige Reisegeld besitze, möge er persönlich erscheinen. Erforderlich sei, wenn er das Werk persönlich überreiche, ein Prolog über dessen Bedeutung, andernfalls aber eine durch Gewichtigkeit und Länge ausgezeichnete Lobrede vor einem weiteren Kreis. Vielleicht gebe sich im nächsten Frühjahr Gelegenheit, den Papst in Venedig zu erreichen. — Auf Paul II ist Gazes nicht gut zu sprechen. In ironischer Weise spricht er von ihm als einem freigebigen Freund der Wissenschaft. Er tröstet sich beim Anblick der Gesättigten mit dem Gedanken, daß das menschliche Leben wechselvoll und kurz sei. — Zum Schluß gibt Gazes Auskunft über Bessarions In Calumniatorem Platonis, von dem Filelfo schon etwas gehört hatte. Das Werk sei bereits ins Lateinische übersetzt, aber noch nicht herausgegeben. Demnach fällt der Brief in das Jahr 1468. Filelfo ließ seine Übersetzung zwischen 5. Dezember 1468 und 19. Januar 1469 durch den Bischof Arcimboldi von Navarra dem Papst überreichen und erhielt gnädige Aufnahme wie auch die erwartete Belohnung. — Der in der Überschrift mitgeteilte Name von Gazes' Vater Antonios ist auch sonst bezeugt. Vgl. Hermes 37 410.

Überlieferung: Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. D 488 inf. fol. 1—2 (= D). Nochmalige Abschrift ebenda fol. 23—24 v. — Erstmals gedruckt bei A. Gercke, Theodoros Gazes. Festschrift, Greifswald 1903, S. 19—21 (fehlerhaft).

νειαν ἢ δι' ἑτέρου του πέμψαι, καὶ δύσκριτόν τινα συμβουλήν τήνδε ἡγούμενοι· ἐπὶ σοὶ ἔσται, φασί, θάτερα ἐλέσθαι καὶ πράξαι, ὡς αὐτοὶ γε πότερα ἀμείνω οὐκ ἂν ἔχοιεν φάναι· εἴ γε μὴν αἰρεῖ, φασί, πέμπειν <καὶ> διὰ καρδινάλεως τοῦ ἐκ Μαντύης διδόναι, ἵν' ἕτερος μὲν ὁ διδούς ᾗ, αὐτοὶ δὲ παρόντες
5 μαρτυρεῖν ἀξιοπιστότερα δοκῶσι καὶ συνεργοῦντες σπουδάζωσι τὰ περὶ τὴν πράξιν

Ταῦτα μὲν οἱ περὶ Βησσαρίωνα τὸν δεσπότην. ἐγὼ δὲ θαυμάσαιμ' ἂν, D 1^v
εἴ τις χρῆμα οὕτω καλὸν ἐπιδέξασθαι ἔχων οὐκ αὐτὸς νομίζοι ὁ ἐργασάμενος, ἀλλ' ἑτέροις ἐπιτρέπων οἷοιτο πράξιν τὰ δέοντα. εἴ γὰρ καὶ παρῶν ὀκνηρο-
10 τέρους ἂν ἔχοι διὰ τὸδε καὶ τὸδε, οἷς ἂν θαρρῶν ἐπεμπε, τίνων δὴ ποτ' ἂν τυγχάνοι ἀπῶν; ἔπειτα καὶ φιλότιμος ὢν ὁ ἀρχιερεὺς μεῖζον ἂν αὐτῷ εἰς τιμὴν οἷοιτο, εἴ πάρεστιν ὁ τιμῶν. μήποτε δὲ ἄρα καὶ ὡς ὀλιγωρούμενος δυσχεραῖνοι, ἐὰν ἀπῆ. ἐμοὶ μὲν οὖν διὰ ταῦτα τὸ πέμπειν ἴσον δοκεῖ τῷ μηδὲν ποιεῖν, τὸ δὲ παραγενόμενον αὐτὸν δοῦναι πολλῷ προέχειν εἰς πειθῶ τε καὶ
15 ἀμοιβὴν ἀξιοτέραν τινά, ὥσπερ καὶ τοῖς περὶ Ἀλφονσον τὸν βασιλέα πρῶτον δεδωκῶς τὰ ποιήματα ἀπήεις τιμηθεὶς καὶ χρήματα εἰληφῶς οὐκ ὀλίγα. καὶ ταύτη πρακτέον, εἴ μὴ κωλύει τις ὑποψία κινδύνου ἢ ἐν ὁδῷ ἢ ἄλλοθί πη, καὶ εἴ σοὶ τὸ σῶμα αὐτάρκες εἰς πόνους ὁδοῦ μακροτέρας, καὶ εἴ ἐφοδίων μὴ ἀπορεῖς. εἴ δέ τι τούτων κωλύει, πέμπειν δεῖ ἐξ ἀνάγκης καὶ συγγνώμην τοῦ
20 αὐτὸν <μὴ> παραγενέσθαι αἰτεῖν. βουλομένῳ δὲ παρεῖναι μὴ, ὡς ἱκανῶς ἔχοντος, προλόγου τοῦ περὶ τὴν ἑρμηνείαν ἀμελητέον τοῦ πλείονος, ἀλλὰ λόγον ἕτερον ἐγκωμιαστικῶς συγγραπτέον εὖ ἔχοντα δεινότητος καὶ κάλλους καὶ μήκους, καὶ ῥητέον ἐν δημοσίῳ συλλόγῳ. ἔχοις δ' ἂν πρὸς τοῖς ἄλλοις πλεονέκτημα εἰς ἔπαινον οὐ σμικρὸν καὶ τὴν νῦν γενομένην εἰρήνην ἔργον φρονήσεως καὶ
25 σπουδῆς ἀγαθῆς τοῦ ἀρχιερέως οὔσαν. εἴ δὲ καί, ὃ φασιν, ἀληθές, ὅτι ἕαρος πορεύεσθαι μέλλει εἰς Ἐνετίας, ῥᾶον ἂν εἴη σοὶ ἐκεῖσε ἰέναι καὶ ἐν θεάτρῳ καλῷ τῇ πατρίδι ἐπαινέσθαι ἄνδρα, Θεοῦ εἰκόνα. ἐλπίς δὲ ταύτη που καὶ τοῖς ἄλλοις εὐτυχέστερα τὰ πράγματα ἔσεσθαι, θυρῶν ὥσπερ τοῖς λόγοις ἀνοιγομένων διὰ σοῦ καὶ εἰσόδου παρεχομένης εὐχρήστου.

30 Ταῦτα μὲν δὴ ἐγὼ γινώσκω. ὅτι δὲ καὶ ὑγιεινῶς ἔχεις καὶ ὥσπερ ἐννεάζων τῷ γήρα διατελεῖς, χαίρω, καὶ εἴη σοὶ αἰεὶ οὕτως ἔχειν. ἐμοὶ δὲ καὶ παρα-D 2 μύθιον ἂν εἴη ἢ φίλου ὑγεία πρὸς τὰ πολλὰ νοσήματα τοῦ ἐμοῦ σώματος. συγχαίρω δὲ σοὶ καὶ τῆς εὐτεκνίας. καὶ εἴ κοινὰ τὰ φίλων, εὐθύμως δὴ ἂν κάγῳ διάγοιμι φίλου πάντα εὐδαιμονοῦντος. τὸν δὲ βίον ἀλλήλοις συνόντας
35 διάγειν ἡμᾶς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εὐκτέον μὲν ἔστιν, ὅτι ἀγαθόν· οὐ δυνατὸν δέ, εἴ μὴ τι καὶ τοῖς λόγοις ὁ νῦν ἀρχιερεὺς ὢν ἀπομερίσεται τῶν πολλῶν, ὢν ἔχει χρημάτων. σὺ τοίνυν καὶ περὶ τούτου σκοπῶν τὸν λόγον ποιοῦ. καὶ μηδενὸς ἀμέλει τῶν εἰς δύναμιν καὶ σπουδὴν τοιαύτην ἡκόντων. τύχην δὲ τὴν παροῦσαν καὶ τελευτὴν ἀρχιερέως, φιλολόγου τε καὶ ἐλευθερίου, καὶ ὅπως ἐπολοφυρό-
40 μενός μοι φιλανθρώπως καὶ φιλικῶς ἐπιστέλλεις, ἀνιὰ μὲν, εἴ γε ἀνθρώ-

3 καὶ *supplevi* | 13 δυσχεραῖνοι] δυσχεραίνη D | 15 πρῶτον] πρώτου D | 20 μὴ *supplevi* | 29 παρεχομένης *scripsi cum Georcke*] παρεχομένη D | 30 ὑγιεινῶς] ὑγιεινοῦ D | 40 ἐπιστέλλεις] ἐπιστελλεῖς D

ποις οὔσιν, ἀνάγκη αἰσθησιν γίνεσθαι τῶν τοιούτων. παραμυθεῖται δέ με τὸ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εὐμετάβολον καὶ βραχύ. οὐδὲ γὰρ οἱ νῦν ἀπολαύοντες πλούτου καὶ τῶν τοιούτων ἀγαθῶν ἔξεστιν ἐπὶ μακρὸν ἀπολαύειν, ἀλλ' εἰ μὴ τι ἕτερον, θάνατός γε πάντα ἀφανιεῖ. καὶ ἐξισωτῆς τῶν περὶ ἀνθρώπους παραγενόμενος ὁ μόρος πάντας ἐν ἴσῳ καταστήσεται εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα. 5

Ἄ δὲ πυνθάνεσθαι συγγεγράφθαι τοῖς περὶ Βησσαρίωνα λέγεις, ὑπὲρ Πλάτωνός ἐστι πρὸς λοιδορίας καὶ ἀντιλήψεις Γεωργίου τοῦ Τραπεζουντίου Κρητός. ὁ γὰρ τοι Γεώργιος ὄδε ἐπαινεῖν μὲν βούλεται Ἀριστοτέλη· Πλάτωνα δὲ ψέγει καὶ ἀνεπιστήμονα πάντων ἀπλῶς γεγονέναι φησὶ καὶ γράφων ὑβρίζει. ἀμαθῆς δὲ ὢν παντελῶς καὶ ἡλίθιος ἀνθρώπος οὐδενός ἐστιν ἄξιος λόγου. 10 οἱ γε μέντοι περὶ Βησσαρίωνα οὐκ ὀλιγωρήσαντες συγγεγράφασι ὑπὲρ Πλάτωνος πλείω ἅττα λόγου τε καὶ σπουδῆς ὄντως ἄξια. ταῦτα δὲ καὶ εἰς τὴν Λατίνων φωνὴν μετενεγκόντες ἔχουσιν οὐπω ἐκδεδωκότες.

Ἐν Ῥώμῃ.

3. Θεόδωρος

Ἐνδρονίκῳ τῷ Καλλίστῳ.

B 45
P 27^v
L 63

Θεόδωρος Ἐνδρονίκῳ εὖ πράττειν. Ὅτι οὐ συναποδημήσαις τοῖς ἄλλοις σύ B 45^v γε εἰς τὴν Σκυθικὴν, ἐπαινῶ σου τὸν λογισμόν. εἰ δὲ τις τῶν ἄλλων οὐκ ἐπαινεῖ, οὐπω ἀποδεκτέον αὐτοῦ τὴν γνώμην, πρὶν ἢ τὰ περὶ τοὺς ἀπελθόντας, ὡς ἔσχε, πυθέσθαι. οὐ γὰρ φθονήσεις, οἴμαι, οὐδενὶ τῆς ἐκεῖ εὐτυχίας. τί ποτε 20 δ' οὐκ ἐπέστειλας ἡμῖν μετὰ ταῦτα; ἢ αἴτιον τὸ ἀγγεληθὲν ὑπὸ τοῦ ἡμῖν, ὅπερ ἀπεῖλη, ὡς ἡσθένησας πυρετῶ; ἀλλ' ὑγιαίνεις. πλούσιοι δὲ νοσήτωσαν, εἰ μὴ δυνατὸν ἀπολέσθαι ἐξ ἀνθρώπων τὴν νόσον. τοῖς μὲν γὰρ πάντα εἰς θερα-
πείαν εὐπορά τε καὶ ῥάδια· σοὶ δὲ πένητι ὄντι ἀπορίαν τῶν τοιούτων ὑπάρχειν ἀνάγκη, οἷόν τι κάμοι συμβαίνει νοσοῦντι. καίτοι οἱ δεσπότηαι ἡμῶν διαταττό- 25
μενοι ἡμῖν τὰ ἐπιτήδεια, τὰναγκαῖα μόνον τῷ ὑγιαίνοντι ὀρίζουσι. νόσου δὲ καὶ συμπτωμάτων τοιούτων προμήθειαν ἡμῖν οὐδεμίαν ποιοῦνται, ὡς ἄρα ἐκ δρυὸς ἢ πέτρας, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀνθρώπων γεγεννημένοις. τὰ δ' ἐν Ῥώμῃ εὐτυχῶς μὲν ἄλλοις πολλοῖς ἅπαντ'· ἐμοὶ δὲ οὐθέν εὐτυχέστερον τῶν προτέρων. ταῦτα

15 B P *Suprascriptio*: Ἐνδρονίκῳ τῷ Καλλίστῳ. | 22 νοσήτωσαν P νοσείτωσαν B | 23 νόσον] νόσων B P | 24 πένητι P πένιτι B | τοιούτων B τοιοῦτον P

Ep. 3. Gazes hat von seinem Freund eine Zeitlang nichts gehört und wünscht, daß die Nachricht von seiner Krankheit sich nicht bewahrheite. Er hat über sein schmales Einkommen zu klagen, das allenfalls in gesunden Tagen zum Leben ausreichend sei. Die Hoffnungen, die er auf Papst Sixtus IV (seit 1471) gesetzt, waren bis jetzt trügerisch. — Der Brief ist wie der folgende noch zu Bessarions Lebzeiten geschrieben, also wohl 1471 bis Mitte 1472.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 45—45 v (= B); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P. 119 sup. fol. 27 v (= P); Cod. gr. D 118 inf. (= D). — B, eine Sammlung von Gazes' Werken und Briefen in sorgfältiger Schrift, erscheint für die Briefe als die beste Überlieferung, übertrifft auch P und bei weitem D. Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9. fol. 63 (= L).

οἷά ἐστιν, οἶδας. ὅμοια δηλαδὴ τοῖς διαιτωμένοις ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, ἀ οὔτε ἰσχὺν ἐντίθησι τῷ νοσοῦντι, οὔτ' ἀποθνήσκειν ἐᾶ. ὥστε αἱ παρὰ Ξύστου ἐλπίδες ἐλάνθανον διάγουςαι τὴν ἄλλως ἡμᾶς. καὶ οἱ δόξαντες φίλοι ἐλέγχονται μὴ φίλοι ὑπάρξαντες, ἀλλ' ἐκ σκηνηῆς προσωπεῖα. ὀργᾶ δ', ὡς εἶπεῖν, ἡ αὐλὴ 5 τρυφῆς οὔσα μεστή καὶ ὕβρεως φανερόν τε ἐκάστῳ γίνεται ἐν τούτοις, ὡς ἄνευ ἀρετῆς οὐ ῥάδιον φέρειν ἐμμελῶς τὰ εὐτυχήματα. ἔρρωσο.

Ἄπὸ Ῥώμης, Βοηδρομιῶνος ἐνάτη ἰσταμένου.

4. Θεόδωρος

Ἄνδρονίκῳ τῷ Καλλίστῳ.

10 Φίλτατε ἀδελφὲ χαῖρε. Ἄπεκρινάμην πρὸς τὸν δεσπότην, περὶ ὧν γέγραφας. B 45^v δέομαι δ' ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν μου γράμμασι καὶ ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου Σοφιανοῦ P 28 συνιστάς, ὃν τρόπον μοι εὖ ἂν ἔχειν ἐδόκει. συμβούλευε δὲ καὶ σὺ Σοφιανῶ, L 63^v μὴδὲν ἐξω φέρεσθαι καὶ ζητεῖν ἄλλο τι, ἀλλὰ στέργειν τοῖς ἡμετέροις λόγοις B 46 τε καὶ βοηθήμασι. οὕτω γὰρ βέλτιον ἔξει τὸ πρᾶγμα. ἐστι δ' ὁ ἐμὸς λόγος, 15 ὡς διὰ βραχέων εἶπεῖν, μὴδὲν μὴδενὶ κοινολογεῖσθαι τῶν ἐξωθεν περὶ τοῦ συμβάντος· ἐπιμένειν τε τοῖς αὐτοῖς οἷς πρότερον· καὶ ὅποσα εἶωθε πρότερον δρᾶν, ἐτι δρᾶν· καὶ μὴδεμίαν ἐμφαίνειν μεταβολήν. ταῦτα ἐγὼ εὖνους ὧν συμβουλεύω. ἔργον δ' αὐτοῦ ἂν εἴη κρατῆσαι τοῦ πάθους καὶ πεισθῆναι τῆδε τῇ συμβουλῇ ἀγαθῇ οὔσῃ. λέγε δέ μοι αὐτῷ καὶ ἔρρωσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις 20 τῶν φίλων. εὖ πράττοις.

5. Θεόδωρος

Βησσαρίωνι Καρδινάλει.

Βησσαρίωνι καρδινάλει, τῷ κυρίῳ, Θεόδωρος εὖ πράττειν. Ἦδη τὴν B 46 ἱεράν σου κεφαλὴν ἐν Κελτοῖς εἶναι καὶ ὑγιαίνουσιν πράττειν τὰ εἰς κοινήν P 28 25 συντείνοντα ὠφέλειαν ἡγούμενος ἤδομαι· εὐχομαί τε ἐπὶ μὴδενὶ τῶν πραττο- L 65

2 ἰσχὺν B ἰσχὴν P | 3 τὴν ἄλλως P τὴν ἄλλως B | 8 B P *Suprascriptio*: Τῷ αὐτῷ. | 12 μοι B] P *om.* | 13 φέρεσθαι P φέραισθαι B | 15 βραχέων B βραχέως P | 15 κοινολογεῖσθαι] κοινωλογεῖσθαι B P | 21 B P *Suprascriptio*: Βησσαρίωνι καρδινάλει. | 23 τὴν B P] L *om.*

Ep. 4. Gazes hat Andronikos' Wünsche Bessarion (πρὸς τὸν δεσπότην) vorge- tragen. Auch für Sophianos sei er eingetreten. Von diesem Schritt solle dieser anderen gegenüber Schweigen bewahren.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 45^v—46; Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 28 (= P); Cod. gr. 118 inf. (= D). Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9. fol. 63^v (= L).

Ep. 5. Gazes wendet sich an Bessarion, als dieser sich auf seiner Legations- reise in Frankreich befindet (seit 20. April 1472). Neben den fürstlichen Familienver- bindungen mit der Familie des Papstes (vgl. L. v. Pastor, *Gesch. d. Päpste* ⁴II [1904], S. 487 ff.) macht er ihm nähere Mitteilung über die Vorbereitungen zur Vermählung der Paläologin Zoë mit dem russischen Großfürsten Iwan III, weil das Bessarions bisherige Sorge gewesen war (vgl. Bessarionis *Epist.* n. 79). So über die Ankunft des russischen Abgesandten, die vom Papst gewährte Mitgift der Braut, die Erkrankung des Brautführers, der von seinem Fürsten mit zu geringem Reisegeld ausgestattet war.

Mohler, *Kardinal Bessarion*. III.

μένων ὀφθῆναι τὴν τύχην ἐναντιουμένην τῇ σῇ ἀρετῇ, ἀλλὰ πάντα ἔπεσθαι συνεπιβαλλομένην καὶ συνεργουσαν, ἵνα τελῶς εὐδαιμονῆς ἀνεμποδίστως ἀρετῇ χρώμενος. εἰρηναῖα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐστί, συχναί τε ἐπιγαμίαι γίνονται τῷ ἀρχιερεῖ πρὸς τοὺς τῆδε δυνάστας. καὶ ὅλως ἔοικε πᾶσι φίλος εἶναι ἐθέλειν καὶ πάντας ἀλλήλοις ὁμονοεῖν ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ. ἐδέξατο 5 δ' ἐντίμως καὶ τὸν παρὰ τοῦ Ῥωξανῶν ἡγεμόνος πρεσβευτὴν ἤκοντα ἐπὶ τῇ πραττομένη ἐκ πολλοῦ ἐπιγαμία τῇ σῇ αἰδεσιμωτάτῃ κεφαλῇ. τὰ τε περὶ τὸ P 28^v κῆδος ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἐτύγγανες δεόμενος. καὶ ἀπεπέμψατο δὴ τὴν νύμφην δωρησάμενος καὶ εὐλογήσας. ἦδε μὲν οὖν ἄπεισι πρὸς τὸν L 65^v ἄνδρα ἀπάρασα τῆς Ῥώμης Ἐκατομβαιῶνος ἐνάτῃ φθίνοντος· νυμφαγωγὸς δὲ 10 εἰς μόνος ὁ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως συναπῆρεν. ὁ γὰρ Ἰέρακος οὐχ οἶός τε ἦν συν- B 46^v αποδημεῖν νοσήσας νεφρίτιν καὶ δυσουρίαν. τὰ μέντοι γε πρὸ τοῦ, ἕως ὑγίαιεν, ἐπιμελῶς διώκησε πάντα καὶ συνετῶς, κἂν τι καὶ πρὸς τὴν ἐξοδὸν προσεβιάζετο, ὡς ἐγὼ οἶμαι, τὸ σῶμα· καὶ συνοδεύειν ἐπειρᾶτο, καίπερ ἀσθενῆς ὢν, εἰ μὴ τὰ παρὰ τῆς βασιλίσσης γλίσχρα αὐτῷ παντελῶς ἀπήντα καὶ ἤκιστα εὐπρεπῇ. 15 καὶ γὰρ ἐφόδιόν τε πολλῷ τοῦ ἱκανοῦ ἔλαττον ἐκείνη ἐδίδου καὶ οὐ πάνυ τι προσέχειν ἔτι αὐτῷ ἐδόκει τὸν νοῦν συμβουλεύοντι. καὶ γὰρ δὴ, καίπερ μηθὲν ἐμοὶ διαφέρον, ὅμως ἀχθομαι ὑπὸ φιλανθρωπίας ἐπὶ τῇ τοῦδε τάνδρὸς ἀπολήψει. ὅδε γὰρ μόνος ἐν πλείστοις τοῖς συναπιούσι χρησιμώτατος ἦν διὰ τε τὸ δίγλωττον καὶ τὸ πρὸς τὰ ἔθνη, δι' ὧν ἡ πορεία, εὐομίλητον καὶ εὐμεταχείρι- 20 στον. καὶ πεῖρα δὲ πρὸς τὸ συνετώτερον ἐν τούτῳ ὡς ἂν ἐξ ἀρχῆς παρηκολουθη- κότι τοῖς πράγμασι καὶ κατὰ γνώμην τῆς σῆς αἰδεσιμωτάτης κεφαλῆς πράξαντι. ἀλλ' ὡς ἔοικε, δαίμων τις βάσκανος ἔβλαψε ταῦτα, ἵνα μὴ πάντα εὐτυχοίη τὰ L 66^v περὶ τὴν κόρην ἐκείνην σοι πεπραγμένα· ἀνθρώπων γὰρ οὐδένα ἐγὼ ὀνομάζειν καὶ αἰτιᾶσθαι ἐθέλω· οὐθὲν γὰρ ἐμοὶ διαφέρει. 25

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἐγὼ δὲ διατρίβω μὲν ἔτι ἐν Ῥώμῃ, σκοπῶ δὲ μεταβῆναί που, ἐνθα μοι ὁ βίος ἔσται ἀπ' ἐλαττόνων. οὐδεὶς γὰρ ἐμοὶ χορηγεῖ οὐδὲν πλὴν τῆς σῆς ἱερᾶς κεφαλῆς. ταυτὶ δὲ τὰ παρ' αὐτῆς. ἄλλοθι μὲν ἴσως ἀρκέσει· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἀρκεῖ. εὐτύχει.

Ἐκ τῆς Ῥώμης.

30

5 ἀλλήλοις B ἀλλήλων P ἀλλήλως L | 8 ἐτέλεσε L ἐτέλευσε B P | 9 εὐλογήσας L ἐπευλογήσας B ἐπελογήσας P | ἄπεισι L ἄπασι B P | 13 προσεβιάζετο] B P *add.* ἂν

Die gleiche Mitteilung ließ Gazes dem Filelfo zugehen, wofür ihm dieser am 1. Juli 1472 dankte (Filelfi Ep. 94 bei Th. Klette, Beiträge z. Gesch. u. Lit. d. ital. Gelehrtenrenaissance III. Greifswald 1890, S. 163 f. Vgl. Pastor ⁴II 474 ff.). Der Schluß betrifft Gazes' persönliche Lage. — Vgl. P. Pierling, La Russie et l'Orient. Mariage d'un Tsar au Vatican, Paris 1891. — Dersebe schon in Revue des questions historiques 42 (Paris 1887) 353—396. Der von Pierling p. 53 noch vermißte Augenzeugenbericht Gazes' ist mit dem vorliegenden Brief gegeben.

Überlieferung: Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 46—46^v (= B); Bibl. Vallic. Cod. gr. 190 (C IX), fol. 18—20; Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 28—28^v (= P); Cod. gr. 118 inf. Vgl. oben S. 572. — Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9, fol. 65—66 (= L).

Druckausgabe: bei Bandini, Catalogus manuscriptorum graecorum Bibliothecae-Laurentianae. Florentiae 1768. II 287 sq. (nach L).

6. Θεόδωρος Βησσαρίωνι Καρδινάλει.

Τῷ κυρίῳ Θεόδωρος εὖ πράττειν. Ἐκ τῶν πρὸς τοὺς δεσπότας B 46^v
ἐπεσταλμένων τὰ ἀμείνω περὶ τῆς σῆς σωτηρίας πειθόμενος, ὧ ἱερά P 28^v
κεφαλή, χάριν οἶδα Θεῷ σωτῆρι καὶ τῆς πολλῆς ἀπαλλάττομαι ἀνίας, εἰς L 66
ἦν με ἐνέβαλε τὰ πρότερον ἀγγελθέντα· κοινὸν δὲ πένθος σύ γε καὶ B 47
πάσῃ τῇ πόλει παρέσχεσ, καὶ ὡς ἐπὶ πατρός κοινού τελευτῇ πάντες ὠλο-
φύροντο ἐνθυμούμενοι τὴν σὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν πρόνοιαν καὶ σπουδὴν P 29
καὶ τὸ διὰ πάντων συνετὸν καὶ ἀγγέλου καὶ τὸ πρὸς ἅπαντας φιλόφρονον
10 καὶ πρᾶον καὶ εὐεργετικόν. λόγων δ' ἐπιστάται ἐθρήνουν τὸν ἡγεμόνα L 66^v
σφῶν αὐτῶν ἀπολωλεκότες, καὶ οἱ μὲν ἐν ἔπεσιν, οἱ δὲ ἐν λόγῳ πεζῶν τὴν
κοινὴν ὀδύρεσθαι συμφορὰν ἐσκοποῦντο. ἀλλὰ Θεῷ χάρις τῷ σοὶ μὲν τὸν
κίνδυνον λύσαντι, ἡμᾶς δ' ἐξω θρήνου καταστήσαντι καὶ δακρῶν. καὶ μὲν δὴ
καὶ ὡς ἐπ' ἀσφαλεῖ ἤδη σοὶ ὑγίειά ἦτοι παρούση ἢ μετ' ὀλίγον ἐγγενησο-
15 μένη ἠδόμεθα καὶ εὐχόμεθα σοὶ βίον μακρὸν καὶ εὐδαίμονα, δικαιοτάτῳ ὄντι
μηδὲν ὑπὸ μηδενὸς ἐνοχλεῖσθαι τῶν ἀβουλήτων· ἐλπίζομέν τε διὰ ταχέων ἐν
Ῥώμῃ τὰ εἰωθότα σε πολιτευόμενον ὄψεσθαι, εἰ μὴ τι τῶν ἄλλων χωρίων
ὑγιεινότερον ἐγχειμάσαι δοκοίη — τάχα γὰρ ἂν καὶ τις ἔννοια τοῖς ἰατροῖς
γένοιτο τριαύτη — ἦτοι διὰ τὸ τοῦ περιέχοντος εὐκρατότερον ἢ διὰ τὴν τῶν
20 περὶ Βονωνίαν καὶ Πατάυιον θερμῶν ὑδάτων χρῆσιν ἐν καιρῷ εὐμαρεστέραν
συμβαίνουσαν ἂν ἐγγὺς διατρίβοντι, χαλεπὸν δὲ καὶ <διὰ> μῆκος ὁδοῦ σώματι
ἀρτίως ἀναρρωσθέντι. ἀλλὰ γὰρ ὅτι ποτ' ἂν ἐλόμενος πράττοις, εἴη τοῦτο λυσιτε-
λέστατον καὶ τῆς παρούσης χρείας ἀνυστικώτατον. ἐρρωμένως καὶ εὐτυχῶς
διάγοις τὸν βίον.

25 Ἄπο Ῥώμης.

7. Θεόδωρος Βησσαρίωνι Καρδινάλει.

Τῷ κυρίῳ Θεόδωρος εὖ πράττειν. Εὐχομαι ἀγαθὰ πυθέσθαι περὶ B 47
σοῦ, ὧ ἱερά κεφαλή, ὡς τά γε ἑναγχος ἀγγελθέντα δεινὴν ἡμῖν εἰργά- P 29
30 σατο λύπην. καὶ τι καὶ πρὸς τὸ θεῖον νικώμενοι ὑπὸ τοῦ πάθους οὐ L 67
B 47^v

1 BP *Suprascriptio*: Τῷ αὐτῷ | 22 πράττοις] πράττης BP | 23 BP *Suprascr.*: Τῷ αὐτῷ

Ep. 6. Der Brief stammt ebenfalls aus der Zeit, da sich Bessarion in Frankreich befand. Gazes ist beunruhigt über die Nachrichten von dem bedenklichen Gesundheitszustand des Kardinals, hofft aber auf Besserung und erteilt Ratschläge.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom. Cod. Vat. gr. 1393, fol. 46^v—47 (= B); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 28^v—29 (= P); Cod. gr. D 118 inf.; Cod. gr. D inf. 448, fol. 12^v, item fol. 35^v. Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9. fol. 66—66^v (= L).

Ep. 7. Weitere Nachrichten über Bessarion haben Gazes erneut beunruhigt. Er gibt aber die Hoffnung nicht auf.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom. Cod. Vat. gr. 1393, fol. 47—47^v (= B); Bibl. Vallic. Cod. gr. 190 (CIX); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 29—29^v (= P); Cod. gr. D 118 inf.; Cod. gr. D 488 inf. fol. 13; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9. fol. 67 (= L).

P 29^v πάνυ τοι εὔφημα ἐλέγομεν· ποῦ τὰ προνοίας, εἰ ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν κοινῶν πόνους ὑπομένων μακροὺς καὶ ἀρετῆς ἔργα ἐπιδεικνύμενος τέθνηκεν, οἱ δὲ λυμαινόμενοι τὰ κοινὰ καὶ εἰς ἔσχατον μοχθηρίας ἐληλακότες ζῶσιν εὐτυχοῦντες καὶ ὧν ἂν ὀρέγοντο, ἀπολαύοντες; ἀλλ' εἶη σοι μὲν ράϊσαι τῆς νόσου καὶ ἔξειν ἀνειληφότα ἀσφαλῆ, τοῖς πράγμασιν αὖ ἐπιστῆναι καὶ 5 πολιτεύεσθαι τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα, ἡμεῖς δὲ τῆς παρούσης ἀπαλλαγέντας δυσθυμίας, συνεῖναί σοι ἐφηδομένους τῇ σῇ ὑγείᾳ καὶ εὐφημίᾳ. ἐρρωμένως καὶ εὐτυχῶς διάγοις.

Ἄπο Ῥώμης.

8. Θεόδωρος

Ἀλεξίῳ.

B 47^v Θεόδωρος Ἀλεξίδι εὐ πράττειν. Ἡ τῷ δεσπότη συμβάσα νόσος κάμει
P 29^v σφόδρα ὡς τὸ εἶκος ἀνιᾶ, φίλος γάρ μοι καὶ εὐεργέτης ἐστὶν εἰς τὰ μάλιστα.
L 67^v θαρρεῖν μέντοι γε ἔχω ἐξ ὧν πυθάνομαι νῦν, καὶ λύσιν ἐλπίζω τοῦ νόσου. καὶ εἶη τοῦθ' οὕτως, ἵνα μήτε αὐτὸς γένηται ἐξ ἀνθρώπων, δίκαιος ὧν περιεῖναι 15 καὶ ἄρχειν πολλῶν ἐπὶ χρόνον μακρότατον, μηθ' ἡμεῖς ἀπαραμύθητα ἀνιῶμεθα φίλον ἀγαθὸν ἀπολωλεκότες καὶ εὐεργέτην. σὲ δὲ ἐπαινῶ τῆς πρὸς αὐτὸν σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας. ἐνδειξιν γὰρ ἔχει ταῦτα οὐ μόνον εὐγνωμοσύνης, ἀλλὰ καὶ ἄλλης ἀξιολόγου τρόπων χρηστότητος. ὁ δὲ πατὴρ ἀφίκετο μὲν δεῦρο ἐπὶ χρεῖα, ὧν οἶδας. πυθόμενος δὲ τὰ περὶ τὸν δεσπότην, ᾤετο δεῖν καὶ ὡς 20 αὐτὸν πορεύεσθαι, ὅπου ἂν φθάσῃ, εὐνοϊκὸν δηλαδὴ καὶ τοῦτο ποιῶν. ἀλλὰ νῦν ὑπὸ τῶν σῶν γραμμάτων ἀποτραπείς ᾤχετο ἀπιῶν οἴκαδε εἰς Τάραντον. ἐρρωσο.

Ἄπο Ῥώμης.

B 48 Χθὲς κατὰ τύχην εἶδον τὸν λικενκιᾶτον ἐν ὁδῷ καὶ εἶπον, ὅτι αὔριον
L 67^v μέλλω σὺν Ἀλεξίδι ὡς σὲ ἤξειν. ὁ δὲ ἤκουσε ταῦτα ἠδέως. καὶ λοιπὸν νῦν 25 οὕτω ποιῆσαι. ἐλθὲ οὖν, εἰ μή τι τῶν ἀναγκαιοτέρων κωλύει.

1 προνοίας B προνοία P | 12 B P *Suprascriptio*: Ἀλεξίῳ. | 14 ἔχω B ἐγὼ P | 16 ἀνιῶμεθα B αἰῶμεθα P | 22 ᾤχετο B ὄχετο P | 24 Χθὲς] B *Suprascriptio*: Τῷ Ἀλεξίῳ. P Τῷ αὐτῷ. | 25 μέλλω] μέλλως B μέλλων P

Ep. 8. Alexios, an den sich die vier hier zusammengestellten Briefe richten, ist ein noch jüngerer Mann griechischer Herkunft, lebt meist in Tarent, besitzt auch in Neapel ein Haus (Ep. 11) und erscheint als näher befreundet mit Gazes. — Im vorliegenden Brief teilt ihm Gazes mit, daß in der Erkrankung Bessarions, von der auch Alexios gehört hatte, eine Besserung zu erhoffen sei. Alexios' Vater — erwähnt wird dieser auch in Ep. 10, p. 581, 16 sowie Ep. 11, p. 583, 3 — wollte nach seiner Ankunft in Rom dem erkrankten Kardinal nachreisen, habe aber auf Alexios' Nachrichten hin seinen Plan geändert und sich nach Tarent begeben. Der Brief stammt demnach aus der Zeit von Bessarions Legation nach Frankreich. — Die nach dem Schluß stehenden Sätze sind in den Hss als eigener Brief überliefert, sind aber richtiger als Nachschrift zu erachten.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 47^v (= B); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 29^v (= P); Cod. gr. D. 118 inf. Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9, fol. 67—67^v (= I.).

9. Θεόδωρος

Ἄλεξιῳ.

Θεόδωρος Ἄλεξιῳ εὖ πράττειν. Ἀφικόμεθα εἰς Βιτέρβιον καὶ τὰ αὐτοφυῆ B 50^v
θερμὰ ὕδατα. καὶ χρώμεθα δὴ οὐκ ἀνονήτως τοῖς ὕδασι, κἂν εἰ μὴ πρὸς P 29^v
5 ὄνησιν ἀξίαν τῆς τῶν πολλῶν περὶ τούτων δόξης. ἀλλ' ἡμῖν γε ἀγαπητὸν καὶ L 71^v
τὸ μικρᾶς τινοσ ἀισθάνεσθαι ὠφελείας, καὶ ὄνιον δὴ τῆς γινομένης δαπάνης P 30
ἡμῖν εὐαπόδεκτον ἡγούμενοι τὸ συμβαῖνον τουτὶ ὄφελος, ἐπιμένομεν ἀναλίσκον-
τες τὸ μικρὸν τοῦτο, ὅπερ τυγχάνομεν ἔχοντες χρυσίον. εἰ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις
ἀνθρώποις ἔρωσ ζωῆς ἐμπέφυκεν οὕτω δεινός, ὡς ζῆν μᾶλλον αἰρεῖσθαι πένη-
10 τας καὶ προσαίτας, ἢ ἀποθανόντας βασιλεύειν τε καὶ πλουτεῖν, κοινὸν ἂν εἴη
τὸ πάθος. καὶ καλῶς, ὡς εἶοικε, φησὶ καὶ ὁ τοῦ Ὀμήρου Ἀχιλλεὺς λέγων,
ὡς βούλοισ' ἂν μᾶλλον ζῆν ἐπὶ γῆς δουλεύων ἀνθρώπῳ τινὶ καὶ τῶν φαυλοτά-
των τὴν τύχην, ἢ ἀποθανῶν βασιλεύειν τῶν κατοικομένων ἀπάντων ἐν Ἄιδου.

Τὰ δὲ συστατικά, ἅπερ ἤτησας, γέγραπται τὰ μὲν πρὸς τὸν Μυστηριακόν,
15 τὰ δὲ πρὸς Ποντανόν, ὡς ἡξιούσ καὶ ἐπιμελῶς. ἵνα δὲ μήτε διαπέσοι, μήτε L 72
βραδύνοι, ἐπέμφθη δι' οἰκέτου ἐμοῦ. δίκαιον γὰρ οὖν οὕτω φροντίσαι ἐπὶ
πράγματι σῶ, ἀλλὰ μὴ τύχη καὶ ἀνθρώποις οὐκ ἀξιοπίστοις ἐπιτρέψαι φίλον B 51
τοιούτον πρᾶγμα δοκοῦν ὄνησιν τινα ἐνεγκεῖν ἂν σοι καλῶς οἰκονομηθέν.

Σὺ δὲ καί, ὅπως τὰ περὶ σὲ νῦν ἔχει, δῆλόν μοι ποιήσον, καὶ τί ποτε νῦν
20 ἐν Ῥώμῃ καινόν. αἰεὶ γάρ τι Λιβύη φέρει καινόν. εὖ δ' ἔχοντα εἴη τὰ σὰ καὶ
ἐπιδημοῦντι καὶ ἀποδημοῦντι. πάντα σοι Θεὸς οἰκονομοίη ἐπὶ τὰ ἄμεινόν τε
καὶ εὐτυχέστερον. ἔρρωσο.

Ἄπὸ Οὐιτερβίου, Ἑκατομβαιῶνος πέμπτη ἰσταμένου.

1 B P *Suprascriptio*: Ἄλεξιῳ ἡγουν ἐμοί. | 3 αὐτοφυῆ B αὐτοφυῆ P | 4 χρώ-
μεθα B χρώματα P | 4 τοῖς B τῆς P | 6 ὄνιον B ὄνιον P | 9 αἰρεῖσθαι B
αἰρήσθαι P | 11 Ἀχιλλεὺς] Ἀχιλεὺς B P *in marg.* | 13 ἀποθανῶν B ἀποθανόν P |
19 ἔχει] B *suppl.* | 21 οἰκονομοίη B οἰκονομία P | τε B τι P

Ep. 9. Gazes hat die heißen Quellen von Viterbo aufgesucht, um eine Kur zu machen. Für den Aufenthalt hat er gerade etwas Geld erhalten. Er spricht vom Austausch seltener Bücher. Zum Schluß bittet er um Nachrichten aus Rom. — Der Brief, mit dem griechischen Monatsnamen Hekatombaion (Juli-August) datiert, ist wohl in das Jahr 1472 zu verlegen; denn Bessarion wird noch nicht als verstorben erwähnt.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 50v—51 (= B); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 29v—30 (= P); Cod. gr. D 118 inf. Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9, fol. 71^v—72 (= L).

10. Θεόδωρος

Ἀλεξίῳ.

B 51 Θεόδωρος Ἀλέξιδι εὖ πράττειν. Ἐπέσταλκά σοι μηνὸς Φεβρουαρίου λήγον-
P 30 τος ἐπιδούς τὴν ἐπιστολήν, ᾧ μάλιστα οἶόν τ' ἦν ἐπιδούσαι, πιστῶ διακομιστῆ.
χαλεπὸν δὲ τυχεῖν πιστοῦ ἀπλῶς. ὀλίγοι οἱ εἰς Τάραντα πορευόμενοι ἐκ Ῥώμης 5
P 30^v καὶ οὗτοι ὡς ἐν μακρᾷ ὁδῷ διαφόροις τὸν νοῦν ἐπαλλάττοντες πράγμασιν ἀμε-
L 72 λοῦσιν, ὧν τυγχάνουσιν εἰληφότες γραμμάτων. τά γε μὴν δοθέντα μοι ταῦτα
διακομισθῆναι ἂν ᾧμην ἀσφαλῶς. Ἀθανάσιος γὰρ τῶν μοναχῶν, ὁ καὶ σοὶ
γνώριμος, συνέπραξε τὴν ἐγχείρησιν.

Ἐλεγον δὲ ἐν ἐκείνοις ἱκανῶς, περὶ ὧν τε ἐβούλου μαθεῖν, καὶ ὧν ἔγωγε 10
ἐτύχχανον ἀπορῶν, τί ποτε σὺ ἀγαπῶν τοῖς παροῦσιν ἐν Τάραντι μικροῖς τε καὶ
ταπεινοῖς οὐκ ἐπανήκεις εἰς Ῥώμην; ἄλλως τε καὶ γνώμην ἔχων, ὅτε θέρους
ἀπεχώρεις, μὴ συχνὸν τινα χρόνον διατριῦσαι ἐν Τάραντι, ἀλλὰ μετοπώρου ἐπανή-
κειν. ταῦτα δὲ καὶ νῦν ἀπορῶ καὶ θαυμάζω, ὅτι ἐνὸν ἐπίδοσιν ποιεῖσθαι ἐν Ῥώμῃ
περὶ πάντα γενναίως. σὺ γε Ἰαπυγίαν οἰκεῖν προείλου, καὶ σχεδὸν τι ἀγραυλεῖν · 15
B 51^v ἢ γὰρ ποτε μεγάλη Ἑλλάς νῦν ἐρημία μεγάλη ἐστὶ καὶ παράδειγμα, ὡς κα-
θάπερ τῶν καθ' ἕκαστα ἀνθρώπων, οὕτω καὶ πόλεων καὶ ἐθνῶν τελευτῆ βίου
ὑπάρχει. εὐπορίαν μέντοι γε τῶν ὠνίων καὶ εὐπραγίαν ἀγορᾶς εἶναι ἐν Τάραντι
πεῖθομαι ἀλλὰ σοὶ νέω ὄντι καὶ μήπω οἰκονομικῶν ἀπτομένω οὐκ ἔχει ἱκανὸν
L 72^v λόγον τὸ ἐμφιλοχωρεῖν, ἐνθα εὐκαρπία τε καὶ πολυκαρπία. γέρουσι γὰρ ταῦτα 20
ἀρμόττει, τοῦτο μὲν ἡδονῆς τινος δεομένοις εἰς ἀπόκρουσιν τῶν πολλῶν λυπη-
ρῶν, τοῦτο δὲ ἀπορουμένοις χρημάτων καὶ μηδαμόθεν πορίζεσθαι δυναμένοις
διὰ τὴν τῆς ἡλικίας ἀσθένειαν. νέοις δὲ καὶ τὸ περὶ ἡδονὴν ἐγκρατὲς φιλότι-
μον καὶ τὸ περὶ οἰκονομίαν ἀμελὲς ἀνεπιτίμητον. πλὴν ἀλλ' εἴ τι συμβᾶν ἀναγ-
καίαν πεποίηκε τὴν χρόνιον διατριβήν, — εἰκὸς γὰρ καὶ τοῦτο συμβῆναι — 25
δῆλον τοῦτο ποίησον καὶ ἐμοί, ἵνα μὴ ἀπορῶ. νῦν γὰρ τρεῖς μὲν ἐπέστειλας·
εἶπας δὲ οὐδ' ἀπαξ, διότι χρόνον οὕτω συχνὸν διατρίβεις ἐν Τάραντι, καὶ εἰ
μέλλεις ποτὲ ἐπνήξειν.

1 B P *Suprascriptio*: Τῶ αὐτῶ. | 3 ἐπέσταλκα B ἐπέταλκα P | 3 Φεβρουαρίου] φευρουαρίου B φευρουρίου P | 5 πιστοῦ B πιστῶ P | 6 οὗτοι B οὗτος P | 7 ὧν B ᾧ P | 16 ἐρημία B ἐρημνία P | 23 φιλότιμον B φιλοτιμόν P

Ep. 10. Gazes erinnert, daß er gegen Ende Februar durch den Mönch Athanasios an Alexios einen Brief habe bestellen lassen. Er wundert sich, daß Alexios immer noch in dem abgelegenen Tarent weile. Wenn das Leben dort auch billig sei, so stehe es einem jungen Manne doch nicht zu, sich aus der Welt zurückzuziehen. In Gazes' gesundheitlichem Befinden hat sich noch nichts gebessert. Die Angelegenheit eines Knaben mit Namen Paulos — wahrscheinlich stand dieser unter Alexios' Obhut — geht ihm nahe; doch könne er ihn nicht aufnehmen. — Der Brief stammt vom 29. März wahrscheinlich 1473.

Der bisher noch ungedruckte Brief ist überliefert: Rom, Cod. Vat. gr. 1393, fol. 51—52 (= B); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 30—30v (= P); Cod. gr. D 118 inf. Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9. fol. 72—72^v (= L).

Ἐγὼ δὲ ζῶ μὲν νοσητευόμενος αἰεὶ· χειρὸν δὲ οὐκ ἔχω, ἥ ὅτε ἤσθα παρών. P 31
 χάριν δέ σοι οἶδα πολλὴν τῆς πρὸς ἐμὲ εὐνοίας, ὅτι καὶ ἀγανακτεῖς μὴ πυθό-
 μενος ὑγιαίνοντά με καὶ οἶος εἶ ὡς ἐμὲ ἰέναι, εἴ τι τῶν χαλεπωτέρων συνέ-
 βαιεν.

5 Ἄ δὲ περὶ Παύλου τοῦ παιδὸς ἐπιστέλλεις, ἡδιστα κάμοι γίνεται ὡς τὸ
 εἰκός. καὶ εἶη ἐπιδιδούς ὁ παῖς ἀξίως τῶν γεννησάντων. ἀγαγεῖν δ' αὐτὸν
 πρὸς ἐμὲ, τί ἂν ὄφελος εἶη; ὁ μὲν γὰρ παῖς κομιδῇ ἔτ' ἐστὶ καὶ ἀγωγῆς ἐδραίας
 δεόμενος. ἐγὼ δὲ τὸν βίον μετανάστης, εἰ μήτις, ὡς οἶσθα, πτωχὸς ὢν καὶ L 73
 ἀνέστιος· καὶ μάλιστα νῦν, ὅτε μηδενὸς τυγχάνων παρὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ ἀρχόν-
 10 των, ἀναγκάζομαι ἀποχωρεῖν. τέως μὲν οὖν μενέτω ὁ παῖς παρὰ τοῖς γονεῦ- B 52
 σιν ἢ ὅπου ἄλλοθι δοκεῖ ἀμεινον. ὕστερον δὲ πρὸς τὰ παρόντα καὶ τοῦτο
 ἐπιβλέποντες τὸ δέον ποιήσομεν.

Τοῦ δὲ κώμητος Τριχάρδου ὄνομα καὶ εἰς ἐμὲ ἦκει καὶ ἀρετῆς φήμη.
 οἰκειότης δὲ πρὸς αὐτὸν ἐμοὶ οὐδεμία, ὅσα τε ἐγὼ μέμνημαι. σοὶ δὲ δι' ἀρετὴν
 15 ῥάδιον γνῶριμον γενέσθαι ὅτεοῦν τῶν καλῶν κάγαθῶν, καὶ μηδενὸς ἐτέρου
 γνωρίζοντος. ἔρρωσά καὶ τὸν πατέρα καὶ πάντας τοὺς οἰκείους ἀσπασαί
 παρ' ἐμοῦ.

Ἄπο Ῥώμης, Μαρτίου κθ'.

11. Θεόδωρος

Ἀλεξίῳ.

Θεόδωρος Ἀλέξιδι εὖ πράττειν. Δίς σοι ἐπέστειλα, τὰ μὲν πρῶτα Φεβρουα- B 52
 ρίου μηνός, τὰ δὲ δεύτερα Μαρτίου λήγοντος. ὅτι δὲ τὰ πρῶτα οὐκ εἴληφας, P 31
 θαυμάζω. τῶν γὰρ δευτέρων οὐπω καιρός. καίτοι ὁ λαβὼν ἐκεῖνα Ἀθανάσιος L 73
 ἦν τῶν μοναχῶν ὁ καὶ σοὶ γνῶριμος. διακομίσει μέντοι οὐκ ἔφασκεν αὐτός·
 25 δοῦναι δ' ἐτέρῳ εὐθύς, ἀπιόντι καὶ δὴ καὶ μικρὸν ὕστερον. ἐρωτῶντι, εἰ δε- L 73^v
 δωκῶς εἶη· πάνυ γε, ἔφη, καὶ ἀσφαλῶς. ἀλλ' ὡς ἔοικεν, ἦτοι ἠπάτηται αὐτός

5 Παύλου B πάντα P | 5 ἐπιστέλλεις] ἐπεστέλλεις B P | 6 ἐπιδιδούς B ἐπι-
 δοῦς P | 13 Τριχάρδου B Τριχάρδου P | 19 B P *Suprascriptio*: Τῷ αὐτῷ. | 21 ἐπέ-
 στείλα B *suprascriptit sup.* ἐπέσταλκα] ἐπέστειλα P

Ep. 11. Von Gazes' Briefen an Alexios ist einer nicht bestellt worden. Der Be-
 steller Athanasios hat sich als unzuverlässig erwiesen. Einen zweiten Brief ließ er an
 einen gewissen Hierakos zur Weiterbeförderung abgehen. Auf ein Schreiben von Alexios
 erhebt er die alte Frage, warum er so lange in Tarent bleibe. Er habe doch ein Haus
 in Neapel. Wieder kommt er auf den Knaben Paul zu sprechen, der schon im letzten
 Brief Gegenstand seiner Sorge war. Er könne ihn nicht aufnehmen; denn er sei arm und
 ruhelos, namentlich seitdem Bessarion gestorben ist. Er müsse Rom verlassen. Den
 jetzt herrschenden Kreisen könne er bei seinem Alter und Gesundheitszustand nicht
 mehr dienen. Seinen kargen Lebensunterhalt findet er drückend. — Der Brief stammt
 vom 13. April 1473.

Überliefert ist der bisher noch ungedruckte Brief: Rom, Cod. Vat. gr. 1393,
 fol. 52—53 (= B); Mailand, Bibl. Ambr. Cod. gr. P 119 sup. fol. 31—32 (= P); Cod. gr.
 D 118 inf. Vgl. oben S. 572; Florenz, Bibl. Laur. Plut. 55, Cod. 9. fol. 73—75 (= L).

ἢ ἡπάτα. τὰ δεύτερα δὲ θαρρῶν λέγω, ὡς διὰ ταχέων εἰληφῶς ἔση. ἔπεμψα γὰρ ταῦτα πρὸς τὸν Ἰέρακον, τυχῶν ἡμεροδρόμου διακομιστοῦ ὡς ἐκεῖνον
 P 31^v πορευομένου, καὶ ἐδεόμην φροντίσαι, ὅπως διαπεμφθέντα πρὸς σε ἦξει. ἐκεῖνος μὲν οὖν ταῦτα. εὖ οἶδ', ὅτι φροντιεῖ. τοῦ δὲ ἐτέρου τοῦ τὰ πρῶτα λαβόντος καταρώμενος, εὐλογα ἂν χαλεπαίνειν δόξαις.

5

Νυνὶ δὲ ἕτερα σὰ κομισάμενος γράμματα παρὰ τοῦ ἡμετέρου Ἰωάννου καὶ μαθῶν, ὡς εὖ ἔχεις τοῦ σώματος, χαίρω. ὑγείας γὰρ ὑπαρχούσης οὐ
 B 52^v μικρὸν τε εὐδαιμονίας πάρεστι μέρος καὶ ἐλπίς ἀγαθὴ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἄλλως τε καὶ νέω ὄντι. ἐν γὰρ μακροτέρῳ βίῳ εὐέλπιστα γίνεσθαι ἐθέλει καὶ τὰ τέως δοκοῦντα ἀνέλπιστα. μαθῶν δὲ καὶ τοῦ πρότερον ἀπορουμένου
 10 τὴν αἰτίαν, τί ποτε πολὺν οὕτω χρόνον ἐν Τάραντι διατρίβεις, εὐλογον εἶναι καὶ ἀναγκαίαν φημί· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἀπὸ σοῦ πᾶν ἤδη ἐγένετο, καιρὸς οἶμαι
 L 74 ἐπανήκειν. ἔχεις γὰρ οἰκίαν τὴν τοῦ Νεαπόλεως τῶν ἐν τέλει καὶ μάλιστα εὐδοκιμούντων.

Περὶ δὲ Παύλου τοῦ παιδὸς καὶ πρότερον ἐπέσταλκά σοι ἀποκρινόμενος, 15 καὶ νῦν ταῦτά λέγω, ὡς ὁ παῖς δεῖται ἐδραίας ἀγωγῆς. ἐγὼ δὲ διὰ πενίαν ἀνέστιός εἰμι καὶ μετανάστης τὸν βίον· καὶ μάλιστα νῦν, ὅτ' ἀποθανόντος τοῦ Νικαίας οὐδὲν παρ' οὐδενὸς ἔχω λαμβάνων εἰς τὸν βίον. ἀλλὰ δεῖ με ἀποχωρεῖν τῆς Ῥώμης καὶ τῶν ἐνθάδε ἀρχόντων. ἀλλ' ὁτιοῦν περὶ παιδὸς πράξατε βουλευσάμενοι, τοῦμὸν δ' ἴσθι τοιοῦτον ὄν, ὡς εἶπερ ἐτύγχανε νῦν παρ' ἐμοὶ
 20 ὁ παῖς ὢν, ἀνάγκη ἂν ᾖν ἐτέρῳ διδόναι ἀπολαμβάνοντι. οὕτως ἐγὼ δυστυχῶν οὐδὲν, ὢν προαιροῦμαι ποιεῖν, οἷός τ' εἰμί. ταῦτα δὲ ὕστερον καὶ σὺ παραγενόμενος ὄψει. καὶ ἀγανακτήσεις μὲν ὡς εἰκὸς ἐπὶ τῇ ἐμῇ δυστυχίᾳ· δυνήσῃ δὲ οὐθὲν βοηθεῖν. πρὸς γὰρ τοὺς ἐνθάδε ἀρχοντας ἐν μόνον ἐκεῖνο βοήθημά ἐστιν ἢ πολυχρόνιος δουλεία. ἐγὼ δὲ γέρων καὶ ἀσθενῆς ὢν δουλεύειν οὐ
 25 δύναμαι. ὥστ' ἄκος ἐμοὶ γε οὐδὲν· ἀλλ' ἄμεινον μεταστάντα ἄλλη ζῆν τὰ μὲν
 P 32 πρὸς ἀνθρώπους ἐλευθέρως, τὰ δὲ πρὸς Θεὸν ἀμέμπτως, ὅσα δουλεύειν οἷός
 L 74^v τ' ἂν εἶη Θεῷ. οὔτε γὰρ ποδαγριῶντι μέμφεται Θεὸς μὴ τὰ γόνα·α εἰς γῆν κάμπτοντι, οὔτε καταρροῖκῳ μὴ ἀποκαλύπτοντι τὴν κεφαλὴν, καθάπερ οἱ
 B 53 ἀγνώμονες τῶν ἀνθρώπων δεσπότηι· ἀλλ' ἐστὶν ἂν εὐμενῆς ἐπὶ τοῖς δυνατοῖς
 30 θεραπεύμασιν.

Τῆς δὲ πρὸς ἐμέ σου εὐνοίας χάριν μὲν οἶδά σοι πλείστην ὡς τὸ εἰκός. οἷς δ' ἀμειβόμενος τὰ δίκαια ἂν ποιοίην, οὐκ ἔχω, πλὴν τῆς ἴσης εὐνοίας καὶ τοῦ ἀντιφιλεῖν. πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦθ' ἢ πενία ἔχει κακόν, μὴ δύνασθαι φίλους εὖ ποιεῖν. εὐχεσθαι οὖν σοι λοιπὸν εὐνοϊκῶς τὰγαθὰ, σπουδαίῳ ἐπιεικῶς
 35 ὄντι καὶ φιλαρέτῳ. καὶ εὐέλπις δ' ἄρα εἰμί εὐχόμενος ταῦτα. ἅμα γὰρ ἐν σοὶ ἀρετὴ τέ ἐστι καὶ ἡλικία προσήκουσα εἰς εὐδαιμονίαν. τῶν δ' ἐν Ῥώμῃ πραττομένων τοῖς ἀρχουσι νέον οὐδὲν ἔχω σοι φράζειν. αἶε γὰρ ὄχνη ἐπ' ὄχνη

1 ταχέων P ταχέως B | 2 Ἰέρακον] Ἰέρακος B P | 2 ἡμεροδρόμου B ἡμεπροδρόμου P | 9 νέω P νέον B | 11 διατρίβεις B διατρεῖβεις P | 15 ἐπέσταλκα B ἐπέσταλλα P | 21 ἀπολαμβάνοντι scripsi ἀπολαμβάνοντας B P | 23 ὄψει B corr. ex ὄψη | 27 ἀμέμπτως B ἀμέμπτως P | 29 καταρροῖκῳ] καταροῖκῳ B P